

विदेशी लगानीको स्वदेशी राजनीति

के

ही वर्षयता नेपाली राजनीतिको संक्रमण टुङ्गिएको र देश स्थायित्वतर्फ लागेको भाव्य निमाण गरिए छ । यस्तो भाष्यलाई नेतृत्व गर्ने समूह शक्तिशाली छ । यसलाई विश्वास गर्ने जमात ठूलै छ । संक्रमणले विट मारोस् र स्थायित्वले पुट पाओस् भन्ने हेतुले पाँच-सात महिनामा सरकारले दुइटा काम सँगै अधिक बढायो । सीके राउत र विप्लव समूलाई मूलधारमा ल्याउने प्रयास थाल्यो । अनि, थाल्यो लगानी सम्मेलनको तथारी ।

राउत र विप्लवलाई मूलधारमा ल्याए संक्रमणले पूर्णतः विट मार्ने विश्वास हाबी छ । भनिन्छ, त्यसपछि आर्थिक लगानीको रायो वातावरण बनाउने हो । त्यसैले दुवै राजनीतिक समूलाई कुनै हालतमा समझदारीमा ल्याउने हतारो भख्नै सम्पन्न लगानी सम्मेलनको पूर्वतयारी थियो । सम्मेलनपूर्व सरकारले पूर्णतः सफलता हात पारेन । तर लगानी गर्ने माहोल बनाउन कठिन रहेको सन्देश दिन सफल भयो । सरकारको धून बाह्यउन्मुख रहेकाले जनगणको विश्वास लिने कार्यमा क्रमशः असफल भइहेछ ।

देशमा राजनीतिक अस्थिरता हाबी रहे विदेशी लगानी आकर्षित नहुने सरकारको ठाथ्याइ हो । विदेशी लगानी भएन भने समूद्रितर्फको यात्रा प्रारम्भमै अवरुद्ध हुन्छ । यस्तो भयो भने नेपाली सुखी हुनेन् । त्यसैले स्थायित्वका वायक शक्तिलाई मूलधारमा ल्याउनु पहिलो कार्यभार हो । यही बुझाइ हाबी भएकाले पाँच-सात महिनादेखि सरकारले सीके राउत र विप्लव समूहसँग वार्ता थाल्यो । राउतसँग सम्झौता पनि भयो । विप्लवसँग तत्कालै सम्झौता नहुने देखिएपछि सरकारले धरपकडलाई थप वैधानिकता दिन 'प्रतिवन्ध' लगाउने घोषणा गयो ।

चर्चा राउतबाट सुरु गरौँ । २४ फागुनमा प्रधानमन्त्री ओली र राउतले सबैलाई चकित पार्ने किसिमले ११ बुदे सम्झौतामा हस्ताक्षर गरे । यो सम्झौताका सन्देश प्रस्त छन्-राउतले विखण्डनको राजनीति त्याग्ने, जनमतको कदर गर्दै लोकतान्त्रिक व्यवस्थाभित्र वसेर राजनीति गर्ने, सरकारले उनका कार्यकर्तालाई थुनामुक्त गर्ने र हिजोका दस्तावेज एवं पर्चाका आधारमा गिरफ्तार नगर्ने ।

राउतले गरिरहेको राजनीति किन छाडे, उनै जानन् । तर उनले गरेको सम्झौताले केही संकेत गर्दै । उनी लामो संघर्षका

भास्कर गौतम

लागि तयार थिएनन् । थुनामा बसेको थोरै समयमै उनी मानसिक रूपमा गले । मधेसमा उनको मुद्दाले जरा नसमातिसक्काले छिट्टै गल्नु स्वाभाविक थियो । राउतको जनाधार कमजोर रहेकाले आफू थुनामा रहेदा संघर्षलाई कसरी अधि बढाउने भैउ पाएनन् । फितलो सांगठनिक आधारले अपेक्षित आर्थिक सहयोगसमेत पाइरहेका थिएनन् । सीमित स्रोत-साधनको जगमा संघर्ष तुहेर जाने भयले उनलाई थिच्यो । भूराजनीतिक परिवेशसमेत उनको पक्षमा थिएन ।

नेपाल र भारत दुवै देशलाई बीचमा कुनै स्वतन्त्र राष्ट्र जन्मियोस् भन्ने विचार प्रिय लाग्दैन । त्यसैले अलग राष्ट्र बनाउने सोब व्यावहारिक छैन । भारतीय संस्थापनको सहानुभूति र सहयोग पाउन त भारतर्फ गाभिने आकांक्षा हुनुपर्छ । तर मधेसको आम मनोविज्ञान त्यस्तो छैन । विगत एक वर्षमा राउतलाई लायो, मधेसकेन्द्रित दलहरूलाई प्रहार गर्दा त्यस्तो मनोविज्ञान निर्माण हुन सक्छ । राउतका लागि यस्तो कदम ढूलो रणनीतिक भूल बन्यो । मधेसकेन्द्रित दललाई प्रमुख शत्रु बनाउन थालेपछि पछिल्लो समय राउत थप कमजोर भए ।

राउतसँगको सम्झौताले ओलीको दक्षिणपथी राष्ट्रवाद थप बलियो बनेको छ । उनले मधेसकेन्द्रित दलहरूलाई अब भनिहनेछन्, 'सीके राउत त सरकारसँग मिलिसके भने तपाईंहरूको के नै मुझ बाँकी छ ?' ओलीले दुनियाँलाई भन्नेछन्, 'विखण्डनवादलाई नियन्त्रणमा लिने क्षमता भएको सरकारले निकट भविष्यमै सशस्त्र गतिविधि गर्ने समूलाई निस्तेज बनाउँछ ।' सरकारले लगानीका लागि शान्तिपूर्ण वातावरण शीघ्र तयार गर्दै । त्यसैले लगानी सम्मेलनसँग थी गतिविधि गाँसिएका छन् ।

विप्लवको राजनीति विदेशी लगानी ल्याउने सन्दर्भसँग थप जेलिएको छ । विप्लवले 'एकीकृत जनकान्ति' भनिरहे पनि उनी सरकारी नेकपाका नेताभन्दा पृथक् विचार बोक्दैनन् । सरकारी कम्युनिस्टजस्तै विप्लव पनि पुँजीवादपछि समाजवाद आउने एकरेखीय आर्थिक विकासमा विश्वास गर्दैन । सरकारी कम्युनिस्टजस्तै विप्लव पनि दलाल पुँजीपतिले होइन, राष्ट्रिय पुँजीपतिले ल्याउने पुँजीवादी क्रान्तिको चरण चाहन्छन् ।

सरकारका प्रतिनिधिकै जस्तो वैचारिक दृष्टिकोण बोकेको कुनै समूहले नेपाली समाज वा अन्य कुनै समाजमा क्रान्ति गर्ने विश्वास कसैले गर्दै भने त्यो आत्मरति मात्र हो । विप्लवको

मनोगत आत्मरतिको आयु लामो छैन । कुनै हिसाबले आयु लम्बिएसमेत उनको संघर्ष सधैँ जीर्ण रहनेछ, आपराधिक हुनेछ र राजनीतिक रूपमा गतिशील हुने छैन ।

विप्लव समूह बाहिर बस्नुको महत्वपूर्ण सैद्धान्तिक आधारसमेत छ । सिद्धान्ततः सशस्त्र संघर्षको जगमा बनेको कम्युनिस्ट समूहबाट कुनै पार्टी संसदीय धारमा प्रवेश गर्दा सो व्यवस्थालाई अस्तीकार गर्ने समूह बाहिर रहनु स्वाभाविक हुन्छ । तर जुन समयमा विप्लव बाहिर बस्न चाहे, त्यसबेला मूलधारको मुद्दामा माओवादी राजनीति हावी थियो । माओवादीलाई राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय वैधानिकतासमेत प्राप्त थियो । पार्टीसँग सैन्य लडाकू थिए । जनमत पनि बलियो थियो । विप्लव आफै नेतृत्वबन्दा धेरै बाहिर थिएन् । तर माओवादी नेतृत्वले एकपछि अर्को रणनीतिक भूल गर्दै गयो । नेतृत्व स्वतित भयो । तिनै असफल रणनीति लिएर संघर्ष गरिरहदा हिजो उनीसँग भएका संगठित कार्यकारीसे समेत विप्लव दीर्घकालीन सशस्त्र संघर्षमा होमिने कुरा पत्याउदैनन् । त्यसैले विप्लव असफल हुने निश्चितप्रायः छ ।

विप्लव समूहको व्यवहार पनि सरकारी नेकपाको जस्तै छ । आखिर उनी सरकारी कम्युनिस्टभित्रको एउटा तप्काबाट बाहिरिएका हुन् । त्यसैले सरकारी कम्युनिस्टहस्तृजस्तै विप्लव समूह अलमलिएको छ । दुवैमा दृष्टिदोष छ । दुवैमा आर्थिक सदाचार अभाव छ । सरकारी कम्युनिस्टजस्तै विप्लव समूह आफै संगठनका सदस्यलाई अविश्वास गर्दै । शंका गर्दै । शंकामा पारिएका पात्रलाई संगठनभित्र कुनै भूमिका दिईन । सके पार्टीभित्रै सिध्याउने काम गर्दै । उसै कार्यशैली र दृष्टिकोण बोकेकाले विप्लव समूहलाई लागिरहेको छ, दुई तिहाइको सरकारले पुँजीबादको आधार बनायो भने हाम्रो संघर्ष असफल हुन्छ । सरकारी कम्युनिस्टलाई लागिरहेको छ, विप्लव समूहको हिंसात्मक गतिविधि रोक्न सकिएन भने विदेशी लगानी आकर्षित गर्न गाहो होइन् ।

पछिल्लो समय सरकारले देखाएको राजनीतिक प्रतिबद्धता मूलतः विदेशी लगानी आकर्षित गर्नलाई हो । सरकारको बुझाइमा विखण्डनकारी गतिविधि वा सशस्त्रमा लागेका पात्रलाई नियन्त्रण गयो भने राजनीतिमा शान्ति छाउँछ । त्यसैले समाजमा विद्यमान आधारभूत अन्तरविरोधलाई सम्बोधन गर्न उद्देश्यतर्फ सरकारको काम लक्षित छैन । सरकारी राजनीतिको अन्तर्य केवल पात्र व्यवस्थापन हो, मुद्दाको सम्बोधन होइन । तर पात्र व्यवस्थापन गर्दैमा राजनीतिक मुद्दाको अन्त्य हुईन । त्यसैले सीके राउत र विप्लव समूहलाई मूलधारमा ल्याउदैमा आर्थिक वृद्धिले फड्को मार्ने होइन । विदेशी लगानी बढ्ने होइन ।

विदेशी लगानी ल्याउन केही कानुनी, केही व्यवस्थापकीय चुनौती मात्र छ, भनिन्छ । संसदमा भएको लगानीसम्बन्धी विधेयकले कार्टेलिङ, कर प्रणाली, रोजगार अनुमति प्रक्रिया, विदेशी कामदार ल्याउने-लाने व्यवस्था,

अहिले सरकारी कम्युनिस्टजस्तै विप्लव समूह पनि अलमलिएको छ । दुवैमा दृष्टिदोष छ । दुवैमा आर्थिक सदाचार अभाव छ ।

लगानीको नाफा लग्ने प्रक्रिया आदि पक्षमा सुधार गर्ने देखिन्छ । यस्ता कानुनी र व्यवस्थापकीय भमेलालाई सम्बोधन गर्न सकियो भने ठूलो राशिमा विदेशी लगानी भित्रिने बुझाइ हावी छ ।

यी आधारभूत पक्षको सम्बोधन हुन सक्यो भने सरकार, विपक्षी र विदेशी सबैको बुझाइमा लगानीले व्यावसायिकता बढाउँछ, व्यावसायिकताले बजार विस्तार गर्दै, बजार विस्तार भयो भने पुँजी र आम्दानी बढ्दै । पुँजी र आम्दानी बढ्यो भने राज्यकोषमा सञ्चित स्रोतको वृद्धि हुन्छ । त्यसपछि एक-डेढ दशकमै राज्यले सामाजिक न्यायलाई वितरणमुखी वित्तीय प्रणालीमा ढाल्छ । यसले समाजवादलाई गति दिन्छ । सके वितरणमुखी समाजवाद नै ल्याउँछ । यसले विकासलाई दिगो बनाउँछ । गरिबी पनि निवारण गर्दै । यिनै बुझाइ वरिपरि लगानी सम्मेलन भयो ।

फट्ट सुन्दा यी सबै कुरा सही लाग्न सक्छन् । तर आजको भूमण्डलीकृत विश्व परिवेशमा आर्थिक विकासले आफै जटिलता बोकेको छ । नेपालले फट्को मार्न सजिलो छैन । चीन र भारतकै उदाहरण हेरौ । दुवैले ठूलो मात्रामा विदेशी लगानी आकर्षित गर्दैन् । भारतको तुलनामा चीनसँग श्रम सस्तो छ । दुवैलाई भूगोलले साथ दिएको छ । दुवैसँग प्राकृतिक स्रोत प्रचुर छ । प्राविधिक क्षमतासमेत उच्च भएकाले पुँजी तान्ने आधार छ । राजनीतिक महत्वाकांक्षा विशाल छ । नेपालसँग दुवै देशको सापेक्षमा सस्तो श्रम, भौगोलिक सहजता, प्रचुर प्राकृतिक स्रोत र प्राविधिक क्षमता अभाव छ । यस्तो अवस्थामा विदेशीले नेपालमा किन ठूलो लगानी गर्ने ? सरकारको जस्तै दृष्टिकोण बोकेका धेरै तह-तप्काका विज्ञले यस्तो प्रश्नको चित्तबुझदो उत्तर दिईन ।

विदेशी लगानी ल्याउन सम्मेलन गर्नु एउटा कुरा, लगानी ल्याउने आधार निर्माण गर्नु अर्कै कुरा । नेपालले छोटो समयमा सक्ने भनेको मानवीय संसाधनलाई विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धी बनाउने हो । विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धाका लागि मानवीय स्रोत निर्माण गर्न शिक्षा र ज्ञान उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी गर्ने हो । यसतर्फ सरकारले न कुनै ध्यान दिएको छ, न त प्राथमिकता नै । यस्तो अवस्थामा लगानी सम्मेलनले सरकारी कोषको दुरुपयोग गर्दै । केही टाठावाटालाई धनराशि बटुले आधार दिन्छ । केही विदेशीलाई फाइदा हुने करार गर्दै । बाँकी नागरिकगणलाई थप दरिद्र बनाउदै मलेसिया र खाडी पठाउने आर्थिक वातावरणलाई निरन्तरता दिन्छ ।

अहिलेको लगानी सम्मेलनले भूकम्पपछिको दाता सम्मेलनको भभल्को दिन्छ । विदेशीले बोलकबोल गर्दैन, धेरथोर पैसा पनि आउँछ । केही विशेषज्ञले जागिर पनि पाउँछन् । तर जनगण भने सुखी होइन, थप दुखी मात्र हुन्छ, किनकि शासकीय सरचना खोको भएकाले तिनको हितमा काम हुईन । अहिलेसम्म यस्तै भइरहेको छ । **ने**